

On üç sene süren çeşitli baskı, tehdit, işkence ve boykotlar neticesinde Hz. Peygamber, aldığı ilâhî emirle, Medine'ye hicret etmiş, günlerdir büyük merakla yolu gözlenen bu Kutlu Elç'nin gelişi hicret yurdunda bayram havası estirmişti. Öyle ki, Allah Resûlü'nü karşılama heyecanıyla kadınlar ve erkekler evlerin damlarına çıkmış, çocuklar ve hizmetçiler yollara dökülmüş, özlemlerle bekledikleri Resûlullah'ı bağırarak basmışlardı. Sıcak ve coşkulu bir karşılamanın ardından, Allah Resûlü'nün ilk işi bu yeni Müslüman yurdunda yapılacak olan mescidin yerini tayin etmek olmuştur. Allah'ın Sevgili Elçisi, hem mescidin yapılacağı mekânı hem de misafir olarak kalacağı evi belirlemek üzere devesi Kasvâ'yı serbest bıraktı ve onun, üzerine çöktüğü, hurma serip kurutulan düzlük bir alanı mescit yapımı için uygun buldu. Neccâroğulları'ndan Sehl ve Süheyd adındaki iki yetim gence ait olan bu yeri, bedelini ödemek suretiyle satın aldı. Arazi, inşaat yapımı için uygun hâle getirildi, hurma kütükleriyle kurulan kapının iki cephesine kerpiçten duvarlar örüldü, kıblesi Mescid-i Aksâ'ya doğru olan mescide giriş için üç kapı belirlendi. Sahâbe olanca gücüyle çalışıyor, Hz. Peygamber de onlara yardım ediyordu. Büyük çabalar sonucunda, Mescid-i Nebevî olarak bilinen Hz. Peygamber'in mescidi dualar ve şiirler eşliğinde tamamlanmış oldu. Mescid Kelimesinin Anlamı: 'Mescit' sözüğü 'tevazu ile eğilmek' anlamındaki secde etmek kelimesinden türeyen ve 'secde edilen yer' mânâsını ifade eden bir isimdir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Müslümanların ibadet mekânları 'mescit' olarak anılmıştır ki, bu adlandırma oldukça manidardır. Zira Allah Resûlü, أَقْرَبُ مَايَكُونُالْعَبْدُمِنْ رَبِّهِوَهُوَسَاجِدٌ “Kulun, Rabbine en yakın olduğu an, secde ânıdır.”[1] sözüyle Müslüman'ın ibadetinde secdenin ayrıcalıklı bir yeri olduğunu bildirmiştir. Daha sonraları içinde cuma namazı kılınan ve hutbe okunan daha büyük mescitlere, cemaati bir araya toplayan mânâsında 'el-mescidü'l-câmi' denilmiştir. Ükemizde zamanla, bu tamlamanın 'cami' kısmı tek başına kullanılarak yaygınlık kazanmış, 'mescit' ismi ise müstakil olmayan, çok daha küçük ibadethanelere has kılınmıştır. İslâm dünyasının geri kalanı ise 'mescit' ismini benimsemiş, Müslümanların en kutsal mekânları olarak bilinen Mescid-i Harâm, Mescid-i Aksâ ve Mescid-i Nebevî özel isimleriyle anılmaya devam edilmiştir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den bu yana, farklı inançlara mensup olsalar da insanlar her devirde, bir araya gelip topluca ibadet edecekleri kutsal mekânlar belirlemişlerdir. İlk İnşa Edilen Mescit: Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiği üzere yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mabet 'Mescid-i Harâm' olarak bilinen Kâbe'dir. Resûlullah da Mescid-i Harâm'dan sonra yapılan ilk mescidin Mescid-i Aksâ olduğunu haber vermiştir. İslâm dinini tebliğle görevlendirilen Peygamber Efendimiz ilk zamanlarda Kâbe'nin yakınlarında namaz kılmaktaydı. Evinin bir bölümünü

mescit olarak ayıran ilk Müslüman Ammâr b. Yâsir olup,Hz. Ebû Bekir de evinin avlusuna bir mescit yapmıştı. Ancak kişiye özel ibadet mekânları olan bu yerlerde toplu ibadet yapılmıyordu. Mekke döneminde ilk Müslümanlar için tam anlamıyla mescit vazifesi gören bina, Harem bölgesindeki Safâ tepesinde yer alan 'Dâru'l-erkam' adıyla meşhur olan Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın eviydi. Resûlullah'ın İslâm davetini devam ettirdiği ilk yıllarda inananların toplanma yeri olan, pek çok kişinin Müslüman oluşuna şahitlik eden ve bu özelliklerinden dolayı Dâru'l-İslâm ismiyle de anılan bu evde, Müslümanlar topluca namaz kılmış ve ibadet etmişlerdir.

وَجُعِلَتْلِىَ

الأَرْضُ

مَسْجِدًا

وَطَهُورًا ،

وَأَيُّمَا

رَجُلٍ مِنْ

أُمَّتِى

أَدْرَكَتْهُ

الصَّلاَةُ

فَلْيُصَلِّ

 “Yeryüzü (toprak) benim için mescit ve temiz kılınmıştır.

Ümmetinden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen orada namazını kılabilir.”[\[2\]](#)

 &Sözleriyle toprağın namaz kılmak için uygun olduğunu bildiren Hz.

Peygamber, Medine'de mescit inşası tamamlanıncaya kadar namaz vakti girdiğinde, bulduğu geniş ve temiz olan her yerde namazını eda ederdi.

Ancak ilk dönemlerden itibaren Müslümanların kendilerine belirli yerleri mescit edindikleri görülmektedir.

Nitekim Allah Resûlü henüz hicret yolculuğunu tamamlamamışken, Medine yolundaki son durağı olan Kubâ'ya vardığında kendisinden önce gelen ilk muhacirlerin burada namaz kılacak bir yer yaptıklarını ve Ebû Huzeyfe'nin azatlı kölesi

Sâlim'in imamlığında namaz kıldıklarını görüştü. Kubâ'da kaldığı

süre içerisinde kendisi de burada namaz kılan Allah Resûlü bu

namazgâhı genişleterek 'Kubâ Mescidi' diye bilinen mescidi inşa ettirmiştir. Medine'ye yerleştikten sonra da kimi zaman yaya kimi zaman da binekli olarak sık sık bu mescidi ziyaret etmiş ve burada namaz kılmış,

sahâbeyi de burada namaz kılmaya teşvik etmiştir. Kubâ'da dinlendikten sonra Medine'ye varmak üzere tekrar yola çikan Hz.

Peygamber, Sâlim b. Avfoğulları'nın ikamet ettiği yere vardığında cuma namazını,

Rânûnâ vadisinde daha önceden var olan bir mescitte kılmıştır. Medine'de mescit yapımı için karar kıldığı alanda ise, Medinelilerden ilkMüslüman olan kimse olduğu kabul edilen Es'ad b. Zürâre tarafından kurulmuş bir mescit vardı.

Resûlullah'ın hicretinden önce Es'ad burada Müslümanlara vakit namazları ile cuma namazlarını kıldırıyordu. Kur'ânı Kerîm'de,

وَلَوْلَا

دَفْعُ

اللّٰهِ

النَّاسَ

بَعْضَهُمْ

بِبَعْضٍ

لَهُدِّمَتْ

صَوَامِعُ
وَبِيَعٌ
وَصَلَوَاتٌ
وَمَسَاجِدُ
يُذْكَرُ
فيهَااسْمُا
04;لّٰهِكَثيرً&#
1575;نَنْ "Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısım ile ölçmeseydi, mutlak
surette, ihsanla;lerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler
yıkılır giderdi." buyuran Yüce Yaratan, kendisine ibadet edilen
mesicilerin, namine işaret etmektedir. Allah Resulü ve
Mesicilerin, manların mecbuti olan mescitlerin,
أَحَبُّ
الْبِلاَدِ
إِلَى
اللَّهِ
مَسَاجِدُهَ
75; "Allah katında en makbul mesicilerin" olduğunu haber
vermiş ve bulunduğu yerlerde mescit yapılmasına izin vermiştir. Sahibei
de bu konuda teşvik etmiş, مَنْ
بَنَى
مَسْجِدًا
لِلَّهِ
بَنَى
اللَّهُ لَهُ
فِى
الْجَنَّةِ
مِثْلَهُ "Her kim Allah
ihsanla; bir mescit bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina
eder." buyurmuştur. Bu nedenle Mesic-i Nebvî'den sonra Medine'nin
ihsanla;inde ve cennetinde pek çok mescit bina edilmiş, bunların inşa
yapılarını geliştiren kabilelere nispet edilmiştir. Fakat bunların ihsanla;inde Hz.
Peygamber'in mescidi ayrıcalığını korumuş, vakit namazları bütün mescitlerde
kılmakla beraber, ilk dönemlerde cuma namazlarında bütün minlerin
Allah Resulü'yle bulunduğu yegâne mescit Mesic-i Nebvî olmuştur.24
Mesicler İslam'ın sembolü, Mesicilerin birlik ve beraberliklerinin
göstergesi, onların bir ülkedeki varlık ve hacim kimiyetlerinin işaretidir.
Resullullah'ın (sav), bir ordu veya akıncı birliği gönderdiğinde onlara verdiği şu talimat
bunu açıkça ortaya koymaktadır: إِذَا
رَأَيْتُمْ
مَسْجِدًا
أَوْ
سَمِعْتُمْ
مُؤَذِّنًا
فَلاَ
تَقْتُلُوا
أَحَدًا "Orada bir mescit
görüyorsanız ya da ezan sesi işitirseniz (o ülkeden) kimseye

saldırmayınız.”[4] Dırar Mescidi: Birleřtirici rolü olan mescitlerin, insanlar arasındaki farklılıkları ortaya koymak, ayrı bir zümre oluşturmak amacıyla inşa edilmesi, Müslümanlar arasındaki kardeşlik anlayışına aykırıdır. Nitekim inananların Hz. Peygamber'in mescidinde bir araya gelerek kenetlenmelerinden rahatsızlık duyan münafıklar bu birliği bozmak, müminler arasına ayrılık sokmak ve onların aleyhinde yapacakları zararlı faaliyetler için merkez oluşturmak amacıyla bir mescit inşa etmişlerdi. Ancak Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de 'Mescid-i Dırâr' diye anılan bu mescidin hangi niyetlerle kurulduğunu Resûlüne bildirmiş ve şöyle buyurmuştu: لَا تَقُمْ فيهِاَبَدًالَمَسْجِدٌاُسِّسَعَلَىالتَّقْوٰىمِنْاَوَّلِيَوْمٍاَحَقُّاَنْتَ.قُومَفيهِفيهِرِجَالٌيُحِبُّونَاَنْيَتَطَهَّ.رُواوَاللّٰهُيُحِبُّالْمُطَّهِّرينَ “Ey Peygamber! Böyle bir yere asla adımını atma. İçine adım atacağın en uygun mescit, daha ilk günden beri, Allah'tan yana takva temeli üstünde yükseltilen mescittir ki, orada arınmak isteğiyle dolup taşan kimseler vardır. Şüphesiz Allah kendini arındıranları sever.” Mescitlerin İmarı: Bu âyetlerin yer aldığı Tevbe sûresinin daha ilk başında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰىاُولٰئِكَاَنْيَكُونُوامِنَالْمُهْتَدينَ “Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhuret gününe imaneden,

onlara tahsis etmeyi uygun görüştür. Hz. Ömer de, daha sonra erkeklerin bu kapıdan girmesini yasaklamıştır. Ayrıca namaz kılamayacak durumda olsalar dahi büyük külliyyetler kadınların bayram namazlarında namaz kılınan alanın yanına gelerek bayram coşkusunu ve bereketini paylaşmalarını tavsiye etmiştir. İslam dininde sadece Allah için secde edilen, yalnızca O'na dua ve ibadet edilen, özel mekânlar olan mescitler, bizzat Resûlullah tarafından 'Allah'ın evleri' olarak anılmış ve böylece her mescit 'Allah'ın evi' kabul edilerek Müslüman hayatının merkezine yerleşmiştir. Ancak Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de ilk mabet olan Kâbe için 'evim' ifadesini kullanması sebebiyle,42 Beytullah (Allah'ın evi) ismi Müslümanların kiblesi olan Kâbe'yle özdeşleşmiştir. Müslümanların kutsal mekânlar olan mescitlere girerken bu bilinçle hareket etmeleri ve mescit içerisinde buldukları müddetçe mescit âdâbina uygun davranmaları istenmiştir. Mescid Adabı: İnananlar için en güzel örnek olan Hz. Peygamber, hem hâl ve hareketleri hem de sözleriyle onlara mescit âdâbını öğretmiştir. Yeterli cemaatin olduğu yerlerde mescit yapılmasını emrettikten sonra ibadetgâh olarak belirlenen bu mekânların temiz tutulmasını ve güzel kokularla kokulandırılmasını tavsiye etmiştir. Allah'ın evleri olan mescitleri temiz tutma konusunda sahâbe de oldukça titiz davranmış; hatta İbn Abbâs, yağmurlu bir günde ayaklarıyla mescidi kirletmemeleri için insanların mescide gelmeyip namazlarını buldukları yerde eda etmelerini istemiştir. Resûlullah mescide ihlâs içinde, dualarla gelen kişi için meleklerin Allah'tan mağfiret dileyeceği ve Allah'ın da kendisine rahmet edeceği müjdesini vermiştir. Kendisi mescide girerken ve oradan ayrılırken çeşitli şekillerde Allah'a dua etmiş, ashâbina da şu tavsiyede bulunmuştur:

إِذَا دَخَلَأَحَدُكُمُالْمَسْجِدَفَلْيَقُلِاللَّهُمَّافْتَحْ لِىأَبْوَابَرَحْمَتِكَ .وَإِذَاخَرَجَفَلْيَقُلِاللَّهُمَّإِنِّىأَسْأَلُكَمِنْفَضْلِكَ “Biriniz camiye girdiğinde 'Allah'ım, bana rahmetinin kapılarını aç,' çıktığında ise 'Allah'ım, senden senin lütfunu istiyorum.' desin.”[\[6\]](#) Ayrıca Rabbinin evine giren Müslüman'ın, burayı selâmlama mahiyetinde “tahiyetül-mescid” namazı kılmasını istemiş, hatta birinin bu namazı kılmadığını fark ettiği bir cuma günü, hutbe esnasında onu uyarmıştır. Resûlullah, mescitte bulunduğu sürece müminin vakar ve sükûnetle hareket etmesini gerekli görüş, bu sükûneti bozacak her türlüsöz ve davranıştan ashâbını men etmiştir. Örneğin mescitte kayıp ilânı

yapmayı ve alışverişte bulunmayı yasaklamış, cemaate yetişmek niyetiyle bile olsa cami içinde koşuşturmayı uygun bulmamıştır. Peygamber Efendimiz mescitte başkalarını rahatsız etmemenin gereği üzerinde önemle durmuş, مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلاً ، فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا ، وَلْيَقْعُدْ فِى بَيْتِهِ “Her kim sarımsak veya soğan yemişse bizden —ya da mescidimizden— uzak dursun ve evinde otursun.”[7] buyurmuştur. Kesici ve delici aletlerle mescide girilmesini hoş görmemiş, bunlarla camiye girme zorunluluğu varsa kimseye zarar vermemek için gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Mescitte ibadet ederken bile ölçülü hareket edilmesi gerektiğini bildiren Resûli Ekrem, kendisi itikâfta bulunduğu sırada bazı kişilerin yüksek sesle Kur'an okuduklarını işitince, أَلاَ إِنَّ كُلَّكُمْ مُنَاجٍ رَبَّهُ فَلاَ يُؤْذِيَنَّ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ، وَلاَ يَرْفَعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِى الْقِرَاءَةِ “Dikkat edin! Hepiniz Rabbinize münâcât ediyorsunuz. Birbirinizi rahatsız etmeyin! Kıraatte —ya da namazda— biriniz sesini diğerinden daha fazla yükseltmesin!”[8]buyurarakonları ikaz etmiştir. Dikkatleri dağıtmaması ve rahatsız edici olmaması için kadınların mescide gelirken koku sürünmelerini hoş karşılamamış, cemaatin birlikte,rahatça ibadet etmesi için kadınların erkeklerin arkasında saf tutmalarını uygun görmüştür. Zorunlu durumlarda mescitlerde geceleme veya istirahat için yatmaktan ashâbını men etmemiş, kendisi de bazı zamanlarda mescitte dinlenmiştir. Hz. Peygamber İslâm mabetlerinin inanç ve ibadet ruhunu zedeleyecek tasvirlerden arındırılmış, aşırı tezyinattan uzak, sade yapılar olmasını uygun görmüştür. Sevgili eşlerinden ÜmmüSeleme'nin Habeşistan'da gördüğü bir kilisenin duvarlarındaki resimlerden bahsetmesi üzerine, أُولَئِكَ قَوْمٌ إِذَا

مَاتَ
فِيهِمُ
الْعَبْدُ
الصَّالِحُ -
أَوِ
الرَّجُلُ
الصَّالِحُ -
بَنَوْا
عَلَى
قَبْرِهِ
مَسْجِدًا ،
وَصَوَّرُوا
فِيهِ تِلْكَ
الصُّوَرَ Onlar
 yle bir millettir ki, içlerinden iyi bir kul ld nde mezarının
 zerine bir tapınak inşa edip, içini de bu t r resimlerle doldururlar.
 açıklamasını yapmış, yahudi ve hıristiyanların peygamber kabirlerini tapınağa
çevirdiklerini s yleyerek bunun Allah'ın lânetine sebep olacağını
bildirmiştir. Hz. Peygamber, mescitlerin hizmetini g ren, ihtiyaçlerini karşılayan
kimseleri takdir etmiş, ashâbını bu y nde teşvik etmiştir. Nitekim ilk d nemlerde
çok korunaklı olmayan Mescid-i Nebevî'nin gece yağın yağmurla ıslanan zeminini
kapatmak zere, eteğine topladığı çakılları yerlere d şeyen zâta,
 Bu (yaptığın) ne kadar g zel! diyerek memnuniyetini ifade etmiştir.
Mescidin temizliğiyle ilgilenen siyahî bir kadının ld ğ n kendisine
duyurmayan ashâbına sitem etmiş, kabrini ziyaret edip onun için cenaze namazı
kılmak suretiyle mescide hizmet edenlere ne kadar nem verdiğini g stermiştir.
 ç B y k Mescid: Allah Resûl mescitler içerisinde
Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Aksâ ve
KubâMescidi'nin ayrıcalıklı konumda olduğuna, dolayısıyla buralarda ibadet etmenin
faziletine işaret etmiştir. Bu mescitlerin, tarihimizde ve k lt r m zde ayrı
bir yeri vardır. Bunların farklılığı ş phesiz ki mimarî yapılarından değil, İslâm
tarihindeki nceliklerinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi Mescid-i
Harâm'ınlbrâhim peygambere, Mescid-i Aksâ'nın ise S leyman
peygambere kadar uzanan geçmişi vardır. Kubâ Mescidi İslâm tarihinin ilk
m stakil mâbedidir. Mescid-i Nebevî ise, M sl man âleminde
 nemli bir mabet olmanın yanı sıra eşsiz bir ilim ve mâneviyât merkezi olma
vasfıyla, kendinden sonraki b t n mescitlere rnek teşkil eden, Allah
Resûl n m minlere bıraktığı değerli bir mirastır. Mescitlerin Diğer
Fonksiyonları: Hz. Peygamber ve onu takip eden İslâm'ın ilk d nemlerinde mescitler,
dinî ve sosyal hayatın merkezi olarak ibadet haricinde de kullanılmıştır. Daha yapımı
sırasında Medine Mescidi'nde, SuffeAshâbı olarak bilinen, kendilerini ilme adanmış
seçkin talebeler için bir yer ayrılmıştır. Mescit içerisinde ilimle meşgul olan
kimseleri g r nce onları verek yanlarına oturan Allah Resûl ,
 (وَإِنَّمَا
بُعِثْتُ
مُعَلِّمًا)
 Muhakkak ki ben muallim olarak g nderildim. buyurmuş,
b ylece eğitim ve ğretime zel bir nem verdiğini g stermiştir.

Zaman zaman sahabe'nin sorularını mescitte yanıtlamış, kendisine dini öğrenmek üzere gelen bireylere ve gruplara gerekli dini bilgiyi burada vermiştir. Kendisine gelen yetleri mescitte okuyup aktararak dinin hükümlerini ve inceliklerini öğretmiş; sözleri, vaaz ve hutbeleriyle inananlara bunları yerleştirmeye çalışmıştır. Ashabın uygun olduğu vakitleri kollayarak bu zaman dilimlerinde onlara mescitte dersler vermiş, sahabe de onun bu tavrını devam ettirmişlerdir. Kadınların da mescitte rahatça ilim tahsil edebilmeleri için bir günün bir kısmını onlara tahsis etmiştir. Ashabın mescide geldiğinde halkalar kurarak Kur'an okumuş, ilmi sohbetlerde bulunmuş ve özellikle de fıkıh konuları onlarla meşgul etmiştir. Mescidin "ilim meclisi" olma zelliği sonraki dönemlerde de devam etmiş, beytülmevaz mezhep imamı ve diğer önemli İslam âlimleri hep bu meclislerde yetişmiş, kendileri de mescitlerde ders halkaları kurmak suretiyle ilmi yaymışlardır. Beytülmevaz Hz. Peygamber'in başlattığı ilmi faaliyetler asırlar boyu devam etmiş, mescitler İslam âleminde canlı ilim merkezleri haline gelmiştir. Hz. Peygamber'in evinin yanı sıra bulunması ve Mescid-i Nebi'nin rahatça toplanmaları bir mekân olması sebebiyle Mescid-i Nebi, devletin idare merkezi olmasının yanı sıra gerekli durumlarda sosyal, hukuk, siyasal, asker ve mali işlerin yürütüldüğü bir merkez niteliği taşımıştır. Bazen konuların tartışıldığı bir şura meclisi, bazen davaların izlenildiği bir mahkeme, bazen bir misafirhane, bazen de bir hapisane gibi kullanılmıştır. Beytülmevazın vazifesi günümüzde, kimi zaman da evsiz, muhtaç kimseler için barınma imkânı sağlamıştır. Şiirlerin okunduğu ve savaş oyunlarının sergilendiği bir mekân olarak kullanıldığı da olmuştur. Savaş sırasında gidilen meclislerde kurulan mescitler karargah niteliği taşımış, bazen de yaralananlar için hastane vazifesi görmüşlerdir. Hz. Peygamber ve sahabe dönemlerinden günümüze dek cami ve mescitlerin inşası büyük önem taşıyan İslam âleminde önemli bir yer tutmuş ve Mescid-i Nebi, nesiller boyu farklı kültür ve medeniyetlerin temsilcisi olan çok değerli mimari ve sanatsal özelliklere sahip muhteşem camilerle yerleşim alanını donatmışlardır. Yeni kurdukları şehirlerde mescidi merkeze alan bir planlama yapmışlar; dini mimariye önem vererek camilerin, mimari ve tezyinat bakımından en güzel yapılar olmasına önem vermişlerdir. Toplumsal ihtiyaç ve yetersizlikleri farklı amaçlarla kullanılsa da zaman içinde mescitler sadece ibadet edilen ve dini ilimler öğretilen yerler haline getirilmiş; yukarıda sayılan sosyal, siyasal, idari, asker ve mali amaçlarla kullanımlardan vazgeçilmiştir. Bunları yerine getiren farklı kurumların ortaya çıkmasıyla tabii olarak mescitlere bu hususlarda gerek kalmamıştır. Osmanlı cami geleneğinde "kütüphane" kütüphanelerinin oluşturduğu camiler sadece ibadete ayrılırken, bu muazzam mimari yapının hemen bitişiğine veya evresine eğitim ve sosyal hizmet kurumları, hamamlar, misafirhaneler, hastaneler gibi diğer unsurlar da inşa edilerek, camiye gelen insanların diğer ihtiyaçlarının da karşılandığı merkezler oluşturulmuştur. Günümüzde ise, özellikle beytülmevaz şehirlerde yapılan camiler aslında işlevine uygun olarak inşa edilmekte, diğer kişisel ve sosyal ihtiyaçlar, camilerin etrafına veya altına yapılan misafirhane ve ticarethane gibi çok amaçlı binalar vasıtasıyla giderilmektedir. İlerisinde derin bir saygı ve edeple hareket edilmesi gereken mescitler, Allah'ın evleri olduğundan huzur ve sükunetin kaynağıdır. Kimi zaman hayatın karmaşası içinde insanların nefes almasını sağlayan ve onları meşgul eden;

Yeni bir tatmin eden bir rahatlama yeri, kimi zaman ¸aresizler ve kimsesizler
i¸in bir sığınak, kimi zam

[islam ve Hayat.Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)